

Haditudósító képzőművészek a Donnál

A második világháborúba haditudósító katonaként besorozott képzőművészek egy csoportjának az oda- és visszaútjáról, az átélt élményeiről, a hadszíntéri cselekményekről s az érintett városokról, összességében a háború borzalmairól számol be Polóny Elemér (1911–1991) kéziratos *Naplója* (1942. VI. 10. – IX. 11.). Megörökítette a vele egyidejűleg frontszolgálatos társait: Ballagó Imre (1915–1997), Benyovszky István (1898–1969), Markos Lajos (1917–1993), Szalay Lajos (1909–1995), Pándy Lajos (1895–1957) festőművészeket és Megyeri Barna (1920–1966) szobrászművészt. A keleti fronton gyűjtött tapasztalataik, olykor a halál torkában átélt közvetlen élményeik, az éjszakai bombázások döbbenete megjelenik a műveikben, korabeli interjúikban és visszaemlékezéseikben. Erről Megyeri Barna így vallott: „1942-ben mint a haditudósító osztály tagja, bejártam Oroszországot, és élményekkel gyarapodva tértem haza. Sajátos felfogású, sokak szerint érthetetlen, szuggesztív formaképzésem az ott szerzett mély benyomásaim eredménye.” Műveik egy részét kiállították a *Haditudósító kiállítás*on (Pesti Vigadó, 1943. május 2–23., majd Győrben és Nagyváradon), több egyéni s kollektív bemutatón és publikációkban is láthatók voltak. Ballagó Imre könyvben is publikálta a keleti fronton készült rajzlejegyzéseit: *Magyar honvéd Európa védelmében. Rajzok a keleti arcvonalról.* (Bp., 1943). Szalay Lajosnak a magyar (és argentin) rajzművészetben is meghatározó jelentőségű munkásságában központi téma a háború, az egymásnak feszülés, az erőszak megjelenítése, a háború angyalának szolgálata, ahogy Tornai József verse (*Szalay Lajos*) rögzíti: „háborút rajzolt nekünk szelíden”.

A miskolci kiállítás anyaga a hét alkotó második világháborús munkáiból jellemző darabokat mutat be 1943–44 óta először, a doni áttörés 80. évfordulóján. Ballagó Imre, Benyovszky Ist-

ván, Markos Lajos, Megyeri Barna, Pándy Lajos, Polóny Elemér, Szalay Lajos múzeumokban és magángyűjteményekben őrzött rajzai, festményei és Megyeri Barna szobra – mintegy 80 műalkotás – képezik a tárlat törzsanyagát a keleti fronton készült amatőr felvételekkel és fontos dokumentumokkal együtt. Összefoglalja Sümeji György *Tehát ez a háború? Hét haditudósító képzőművész a Donnál* (1942. június 9. – szeptember 11.) című, az MMA Kiadónál 2022-ben megjelent kötete. A tárlat anyagát egészítik ki az ugyancsak haditudósító András Tibor (1921–2000) festőművésznek és a németországi hadifogolyélet legjellemzőbb momentumait rögzítő miskolci Papp László (1922–2020) festőművésznek e tárgy körbe illeszkedő munkái. (Haditudósítók 1942–43 – 7 képzőművész a Donnál + 2, Miskolci Galéria, 2023. április 13. – június 4.)

Ballagó Imre (1915–1997) – festőművész, 1940-ben diplomázott a Képzőművészeti Főiskolán, ahol először Glatz Oszkár, majd Szőnyi István és Varga Nándor Lajos tanítványa volt. Főiskolásként Székely Bertalan-díjat és több ízben állami ösztöndíjat kapott. 1941-től megbízott tanársegéd a Festészeti és szobrászati anyagtan című tárgyból, s közben kiállításokon szerepel. Póttartalékos katonai kiképzést kapott Gödöllőn, a 3. Honvéd Kiegészítő Parancsnokságon (1941. IX. 26. – XI. 24.), majd az „1. honvéd haditudósító osztály, Budatétény” kötelékében szolgált (1942. V. 11. – 1944. VIII. 31.). Ambrus József különtudósító újságíró jegyezte föl Ballagó és Benyovszky István festőművészek különös utazását a fronton. Az egyik Don menti faluban elromlott az autójuk, és egy zászlóaljparancsnok „kétlovas orosz kocsi, úgynevezett panye-fogatot bocsátott rendelkezésükre”. Ők a zászlóaljról rajzolt képeket hálából nekik adták, és „ezzel a panye-fogattal kóboroltak a Don mentén”, ahol nemegyszer az

orosz sereg „elszört részei veszélyeztették őket”. Egyik alkalommal a fronton Markos Lajos képzőművész gépkocsivezetővel együtt indították útra Ballagót „rajzok készítésére”. Együtt dolgozva összebarátkoztak, s egyéenként ők készítettek a legnagyobb mennyiségű rajzfölvételt a fronton. „Markos Lajos és Ballagó Imre rajzai vetítik elénk a háború perceinek izgalmas eseményeit.”

1943. március 5-től 1944. január 7-ig a Nemzetőrben, általában az első oldalon, keretben, *Magyar művészek a keleti arcvonalon* cím alatt jelentek meg Ballagó frontrajzai. Ezekből huszonötöt önálló kötetben is kiadtak: *Magyar honvéd Európa védelmében. Rajzok a keleti arcvonatról. Ballagó Imre rajzai* (Bp., 1943). A keleti frontról, a 2. magyar hadsereg tevékenységéről ez az egyetlen, önálló kötetbe foglalt rajzbeszámoló. Ballagó harc közben, támadásban, rohamra készülve, a földi és a légvédelem állásaiban, közelharcban, rohamcsónakban, utcai harcban, golyózáporban jeleníti meg a magyar honvédet. Erőfeszítést és elszántságot tükröznek a rajzok. „Nem szépít, nem csinosít semmit”, valós helyzeteket, átélt szituációkat, egyszeri alkalmakat, történeteket rögzít. A megjelenített fegyverek, védvonalrészletek, repülő, a katonai felszerelések reálisan, dokumentumhűséggel vannak megrajzolva, ám a katonák, az emberi alakok stilizáltak, általánosított vonásokkal jellemzettek. Ballagó Imre a második világháború után Székesfehérváron rajztanár, szakfelügyelő és képzőművészeti szakkört vezet. Több fontos egyéni bemutatkozása (pl. István Király Múzeum, 1964, 1975, 1986) mellett hazai és nemzetközi kiállításokon is szerepelt.

Benyovszky Istvánnak (1898–1969) a Képzőművészeti Főiskolán megkezdett (1916) tanulmányait az első világháborús szolgálata megszakította, majd azután Révész Imre irányításával a Kecskeméti Művésztelepen folytatta. Tíz évig volt Kecskeméten (1921–1930), ezidőt gyakorlott és ismert festővé vált. „Jeles állatfestő és a kecskeméti népelet biztos kezű ábrázolója.” Benyovszky az Önéletrajzában megerősíti ezt: „A művészetén kívül a lovak érdekeltek leginkább, és szerelmese vagyok az Alföldnek.” Művei tematikáját elsősorban az alföldi népeletből, a mesék és mondák világából és a hazai históriából

merítette. Itthoni kiállításai mellett külföldi útjain (Egyesült Államok, Franciaország, Svájc, Bécs) is bemutatkozott, és képzőművészeti alkotómunkája jövedelméből tartotta el magát.

A 2. magyar hadsereg különtudósító képzőművészeként fontos érvekkel fogalmazta meg mindkét háború átélőjeként a köztük lévő különbségeket (jobb álcázás a másodikban, a tudósítónak az első vonalban kell lennie, páncélosok és repülő nagyszámú jelenléte és abszolút nővum: az éjszakai légitámadások). Ám egyetlen konstans tényezőt emel ki: „az ember, a harcos mint művészi élmény nem változott belső lényegében”, vagyis a frontra küldött katona habitusa, alkalmazkodóképessége, a harcok során megélt élményanyaga és mindezeknek a lélekben, a jellemekben, az arcokon való tükröződése az állandóan jelen lévő, elsődlegesen fontos, amelynek a megfogalmazására törekedett festőként és rajzolóként Benyovszky. A korabeli sajtó azt regisztrálja jogosan, hogy „elsősorban a hű ábrázolásra törekszik”. Egy másik ismertetés szerint: „Képei most új témát ölelnek fel, a háborút.” Siklóssy László felsorolja a megjelenített témáit, s megálapítja: „Benyovszky mindenkor lovas magyarokat festett, s így szerzett gyakorlottságát hasznosította most a fronton.” A Szépművészet cikkírója szerint a „*Hírvivők az égő Sztari Oskolban* című alkotása megrázó erővel érzékelteti a tűzbe borult város riasztó hangulatát”.

A festményeit nagyrészt itthon, már műtermi körülmények között, a harctéren följegyzett vázlatok, kompozíciótervek alapján véglegesítette. A fronton maga készítette fényképeket is fölhasználta a festményei megalkotásához.

A második világháborúban pesti műtermét bombatalálat érte, vidékre költözött, majd a Mezőgazdasági Múzeum rajzolója lett. Személyi adatlapjának (1951. jún. 15.) minősítése: „harmadik kategóriába tartozik. Megbízhatatlan.”

Markos Lajos (1917–1993) Marosvásárhelyen született, „ahol előbb Gulyás Károlynál, majd Ciupe Aurél iskolájában tanult”. Főiskolásként a szülővárosában rendezett első kiállításakor az Ellenzék tudósítója így mutatta be: „Kiforrott művészként jelentkezik, főleg az arcképben erős, s kiállított portréi a tökéletesen hű karakterábrázolások.” A művészettörténész Biró József

szerint: „Elsősorban arcképfestő. Műveiben igen erős jellemezni tudás mutatkozik s korán kifejlett nagy formakultúra. Színskálája gazdag, finom és hatásos.” A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Rudnay Gyula irányítása mellett kapott diplomát 1940-ben.

A 2. magyar hadseregben gépkocsivezetőként és habitudozó képzőművészként egyaránt szolgált. *Magyar művészek a keleti arcvonalon* című, a Nemzetőr háborúsrészletében, a Képes Tábori Ujságban megjelent illusztrációit (Csikós Jenő, Somogyvári Gyula és Komáromi János műveihez) egybevéve a legnagyobb háborús műmennyiséget ő alkotta meg. Ebben a kollekcióban legszámosabb a rajz, amelyet a harctéri képzőművészet elsődleges médiumának tetelezhetünk. Gyors helyszíni vázlatok, fölsciccelt jelenetek akár végleges műformába is kerülhettek az aznapi pihenőidőben. Munkái önmagukban azt sugallják, hogy nagyon gyakorlott, gyors kézzel, akár rövid idő alatt képes volt megrajzolni a kiválasztott, a front történéseiből kiemelt kompozíciót. Rajzain nem stilizál, nem használ elvonatkoztató, általánosító, egybefogó vonalakat. Nála minden motívum a maga konkrét és tárgyyszerű valóságában mutatkozik meg. Még abban, az egyedül nála meglévő téli képek csoportjában is, amelynek darabjai a doni áttörés utáni kényszerű visszavonulásban, a hó, a hideg, a felszerelési hiányos bizonytalanság többsikű kiszolgáltatottságának a szorításában keletkezettek.

Az 1943. évi 1000 pengős Zrínyi-jutalmat „az eszmeileg katona tárgyú” festményéért, a *Gépkocsioszlop utóvéd harca a Don mentén* című képéért kapta, emiatt a háború után a „jobboldali festőművészek” között tartották nyilván.

1944-ben Olaszországba távozott, majd 1952-ben az Egyesült Államokban telepedett le, ahol elsősorban sikeres portréfestői praxist folytatott. 1961 és 1963 között első elnöke volt az Amerikai Magyar Művész Szövetségnek.

Megyeri Barna (1920–1966) – szobrászművész, a Képzőművészeti Főiskolán Kisfaludi Strobl Zsigmond irányítása mellett tanult (1937–1942), ám 1942-ben „kommunista összeesküvésben” való részvétele miatt kizárták. Szinte a főiskola padjaiból, az agyagosláda mellől került

a habitudozó képzőművészek csoportjának legfiatalabbjaként, benjáminjaként a frontra. Az oroszországi, a keleti fronton átélt élményei meghatározóan járultak hozzá a háború után keletkezett művei „szuggesztív formaképzéséhez”. A *Művészet a háborúban* (Nemzeti Szalon, 1943) kiállításon mutatták be először a legfontosabb háborús plasztikáját, a *Gránátdobót*, amely a „kézigránátvetés indítását ábrázolja”, s az „erőteljesen megmintázott szoborművet” a tárlat „egyik legjobb darabjának” minősítette a 8 Órai Ujság szerzője.

A Habitudozó kiállításon (Pesti Vigadó, 1943. május) is ez a jellegzetes, az egész test koncentrált megfeszítését követelő mozdulatot szuggesztíven megjelenítő alumíniumöntvény szobra szerepelt. Megyeri a nyilatkozatában jelzi azt is, hogy „hasonló alkotású műveit” vásárolta meg a Fővárosi Képtár. Ezek valószínűleg kis méretű terrakotta plasztikák lehettek (ma nem találhatók a gyűjteményben).

Megyeri 1942 szeptemberében hazajött a frontról a habitudozó képzőművészekkel együtt, ám föltehetően 1944-ben újra behívták, és fogásba esett. A debreceni hadifogoly-gondozó kirendeltség igazolása szerint 1947. április 3-án érkezett Debrecenbe, és onnét három nap múlva a budapesti lakására (Bajcsy-Zsilinszky út 55.) távozott. Létezik még egy műcsoport, amely Megyeri oroszországi második háborús frontszolgálatához köthető: „Az Oroszországban írt »háborús« naplójában figuratív rajzok, portrévázlatok” vannak, ám ezek a művei nem ismeretesek, nem publikáltak.

Egyéni és csoportos kiállításokon mutatta be a műveit, több szobrát köztéren állították föl. Munkásságával a természetelvű plasztika és az avantgárd törekvések közti átmenetet képviseli.

Pándy Lajos (1895–1957) Ferenczy Károly növendéke volt a Képzőművészeti Főiskolán egészen 1915. januári bevonulásáig. 1918 októberéig tartó katonai szolgálata után, mivel Ferenczy Károly meghalt (1917), Réti Istvánnál folytatta a tanulmányait, majd a Réti-osztállyal részt vett a szentendrei művésztelep megalakításában (1926). „A leghűségesebb naturalistája a társaságnak” Szentendrén. Készített falképeket, ám főleg az alapos kosztüm- és tárgytanulmányok-

kal alátámasztott, előtanulmányok sorozatán át kialakított történelmi témákat kedvelte. 1940-ben együtt katonáskodott Kunszentmiklóson Berki Viola édesapjával, akit megfestett, s aki sokra becsülte Pándy tehetségét, „főleg a portretistát tartotta nagyra. [...] A portréi hallatlanul karakteresek voltak, idealizálni nem volt hajlandó”. Még azt is hozzáteszi Berki Viola, hogy Pándy „nagyon vigyázott a történelmi jelenetek korhűségére”.

A korabeli sajtóban elsősorban a kecskeméti újságok foglalkoznak vele azért, mert a Kormányzóról festendő falképük elhúzódo elkészítését Pándy elvállalta. Előtte a Kaszinó nagytermében a harctéri munkáiból kiállítást rendeztek (1942. november 29. – december 3.). Ez a tárlat lehetett a legelső alkalom, amikor a hét habitudozó képzőművész egyikének harctéri alkotásait mutatták be. A Kecskeméti Lapok kiemeli, hogy Pándy a kecskeméti könnyű hadosztály tisztjeként „a kecskeméti honvédek hősiességét, harci vállalkozásait örökítette meg”. A Kecskeméti Közlöny munkatársa a bemutatott 35 rajzról részletesen beszámolt, külön kiemeli Pándy „tanulmányfejeit a sok különböző néptörzsről, emberfajról, amelyek a szovjet igája alatt nyögnek, és amelyeknek jó része a mongol fajtához tartozik. A kalmük, üzbug, kirgiz és más mongol fajták erőteljes vonalakkal vonulnak fel komoly vázlatain”. A „kiállításon szereplő 35 rajzot egy kecskeméti mecénás megvásárolta, és a múzeumnak ajándékozta”. A Kecskeméti Katona József Múzeum képzőművészeti gyűjteményében, a Kecskeméti Képtár állagában tizenhét háborús, a keleti fronton készült Pándy-rajz található. Pándy Lajos rajzgyűjteménye az első képzőművészeti gyűjtemény, amely a keleti front harctéri eseményeiről hiteles vizuális dokumentációként került egy hazai múzeumba.

1945 után elhagyta a szentendrei művésztelepet, néprajzi tanulmányokat folytatott – népművészeti gyűjteménye is volt –, történelmi tárgyú eseményeket rajzolt, könyveket illusztrált. „Demokráciaellenes kijelentések miatt” 1950. december 14-én letartóztatták (1951. augusztus 16-án szabadult).

Polóny Elemér (1911–1991) festőművész fölkészült képzőművészként érkezett a frontra. A Képzőművészeti Főiskolán Rudnay Gyula volt a mestere. Dolgozott a kecskeméti és a nagybá-

nyai művésztelepen, volt székelyföldi ösztöndíjas. 1939-ben megkapta a Szinyei Társaság Nemes Marcell utazási ösztöndíját. A Műbarát VII. kiállításán Marosán Gyula, Kutassy Imre és Szabó Iván mellett szerepelt. A kritika kiemeli, hogy a „sötét színei ellenére is gazdag festői hatást ér el”.

Polóny Elemér hadnagy kézzel írott Naplójában rögzítette mindazt, amit a keleti fronton, a 2. magyar hadsereg kötelékében, a habitudozó osztály tagjaként, különtudozóként átélt. Leírta a frontra kerülésük útirányát, az egyes háborús helyszínek, kisebb és nagyobb települések, városok háború átrajzolta képét, vizuális jellemzőit. A hadi helyzet aktuális állapotáról is megemlékezik. Polóny Elemér hadnagy rangban, tehát kiképzett katonaként, valószínűleg egy kisebb részleg parancsnokaként élhette át a különtudozó kiküldetését. Naplója megjelent: Sümegi György: *Tehát ez a háború? Hét habitudozó képzőművész a Donnán (1942. június 9. – szeptember 11.)*. MMA Kiadó, Bp., 2022.

A *Művészet a háborúban* kiállításon szereplő képeivel „komor, látomásos fantázia hangját üti meg” – írta Kállai Ernő. Ezzel a tárlattal párhuzamosan a Műbarátban bemutatott „harctéri vázlatokat” is. „Komor-sötét tónusú világot fest, ami egyezik tárgyával is: a mostani harctér festője: orosz és honvéd alakokat, sebesülteket és hadifoglyokat ábrázol olaj- és akvarellképein.”

Polóny Elemér az első (és egyedüli) kiválasztottja a Színházi Magazin és tizenkét habitudozó újságíró művészettámogatási akciójának, amely az Országos Magyar Sajtókamara székházának Pátria klubjában megrendezett önálló kiállításban realizálódott. A különtudozó újságírók „a fronton megismerkedtek pár képzőművésszel, összeharatózkodtak, s amikor Budapesten ismét találkoztak, szomorúan állapították meg, hogy a művészek segítségre, támogatásra szorulnak”. Egyikőjük szerint: „Csak annyit szeretnénk elérni, hogy a közönség jobban figyeljen az új magyar művészekre.” A kiállításon szereplő művei a „háború komorságát és véres valóságát mutatják be”. A Pesti Hírlap szerint: „Harctéri képei zord, szűkszavú patosmentességgel és a sötét színek, látomások mögött meghúzódo emberi részvétükkel Mednyánszky háborús festményeinek hangulatát, mély lelkeségét idézik.”

A második világháború után Olaszországban, 1951-től az Amerikai Egyesült Államokban élt és dolgozott.

Szalay Lajos (1909–1995) – festő- és rajzóművész, részt vett egy első világháborús rajzpályázaton, amelynek sikeres darabjait bemutatták Bécsben. Művészi tanulmányait a Miskolci Művésztelepen Muhits Sándornál és Benkhard Ágostnál kezdte, majd ez utóbbinál a Képzőművészeti Főiskolán folytatta. A katonáskodás erkölcsi parancsa számára az első világháborúban harcoltak példája nyomán és a hagyomány szerint is: szolgálni a hazát. Összesen tíz és fél hónap kiképzési és szolgálati idejéhez hozzá kell adni részvételét az erdélyi bevonulásban és habitudozó jelenlétét a 2. magyar hadsereggel a Donnál.

Szalay háború ihlette, arra reflektáló, emlékező, ellene tiltakozó műveinek legalább két rétegét lehet megkülönböztetni. Az első, a legprimebb az a kisszámú rajz, vázlat, amelyeken az élményi közvetlenség, a helyszín rögzítése és bemutatása a cél. A műszámban is tetemesebb második együttesbe a habitudozó szolgálat után, a már bizonyos rálátással, egyfajta időbeli távolságból készült rajzi összefoglalók sorolhatók. Az első kategóriájúak kis számát azzal indokolta: megtudta a fronton, hogy propagandát s nem tudósítást kell csinálnia – ezért nem rajzolt tovább. Ez önmagában, erkölcsileg megokolja e művei kis számát, s utal arra a művészi-értelmisségi magatartásra, amelyet Szabó Lőrinc így fejezett ki: „Én nem politizálok! Propagandára nem vállalkozhatom.”

A második világháborúban fogant műveiből kiállítottak a Habitudozó kiállításon, és ő maga válogatta őket önálló rajzkönyveibe, az 1945-ben megjelentbe és a Tucumánban (Argentína) kiadott antológiába 13 rajzos ciklusként. E háborús rajzantológia növekvő évszámokhoz rendelve mutatja be a háborúnak az egyes ember életében bekövetkező eseményeit, egészen a háborús bűnösök tárgyalásáig, az apokalipszisig.

Szalay Lajos a kor kihívására, a háborúra, az erőszakra teljes életművében tiltakozó, erősen protestáló művekkel reagált. Ex librisén a lantját oldalánál pihenőállásban tartó költő/művész egy elszálló repülőre figyel, lábai előtt egy hanyatt fekvő lótetem. Fölrata ugyan egyértelműen cicerói (Inter arma silent musae), ám Szalay háborús művei zömének a vizuális üzenete összességében ettől eltérő: a háborúban sem hallgatnak a műzsák.

Szalay 1946-ban hivatalos rajzolója lett a párizsi béketárgyalásoknak, ott jelentős illusztrációs tevékenységet folytatott, majd 1947-ben Argentínába költözött. Tanított a tucumáni egyetemen, a Buenos Aires-i Képzőművészeti Főiskolán. 1961-től 1988-as, miskolci hazaköltözéséig New Yorkban élt. Kossuth-díjas, Miskolc város díszpolgára. Rajzgyűjteményének állandó kiállítása a Petró-házban látható.

András Tibor (1921–2000) festőművész, a máramarosszigeti tehetséges műkedvelő festő édesanyának, Tallián Margitnak és a Sepsiszentgyörgyről Budapestre került András Mózesnek közös gyermeke. A művészetek iránti érdeklődése már az I. István Gimnázium tanulójaként megmutatkozott, munkatársa volt az Ifjúság című iskolai diáklapnak. A Képzőművészeti Főiskolán Szőnyi István, majd Burghardt Rezső növendéke. Az 1941-ben megkezdett tanulmányait a történelem megszakította: 1942-ben behívták katonának. Karpaszományos őrvezetőként az 1. honvéd felderítő zászlóalj egyesített távbeszélő századában szolgált, majd 1943 nyarán áthelyezték a honvéd habitudozó osztályhoz, a habitudozó festők közé. Megfordult a lengyel fronton és Ukrajnában. Rajzai jelentek meg a M. Kir. 2. Honvéd Habitudozó Század kiadásában megjelenő Tábori Ujságban (Przemysli részletek). A fronton fényképezett és rajzolt a *Háborús vázlatfüzetébe*: megfáradt, pihenő, fegyvertisztító, olvasó katonákat, halott bakákat. Rögzítette a *Rádiósok* munkáját, *Sebesültellátást*. Rajzolt karácsonyi postai levelezőlapokat s arcmásokat, amelyek közül kiemelkedik a Szabó Vilmos habitudozóról festett szuggesztív temperaképe.

A háborúból 1945-ben jött haza, s a következő évtől, 1946-tól ugyan folytatta tanulmányait, ám a IV. éves hallgatót 1949-ben politikai okokból – huszonegyed magával – kizárták a Képzőművészeti Főiskoláról. Azután textilfestő iparművészként dolgozott, majd rajztanár Csepelen (1956–62), közben gimnáziumi tanári oklevelet szerez (1958), és a Mester Utcai Általános Iskolában (1965–1985) dolgozik. A tanítási szünetben néhány évig háttérrajzó a Pannónia Rajzfilmstúdióban (1962–65). Kenyérkereső munkája mellett folyamatosan rajzolt és festett, elsősorban történelmi kompozíciókat, „történelmi képfe-

tő, csataképfestő” szeretett volna lenni. Legfontosabb ilyen munkája: *Hunyadi dereglyéseinek harca Nándorfehérvár alatt* (1953).

Az 1956-os forradalom és szabadságharcban, többször az utcán, in situ rajzolt és festett, valamint nagy számban készített utcai fényképfelvételeket a harcokról, a forradalom helyszíneiről és emlékezetes eseményeiről. Anders

Engman svéd fotográfus a szétlőtt Nagykörúton fényképezte a rezzenetlen nyugalomban rajzoló András Tibort. Ez a portré a forradalom képi rögzítésének emblematikus felvétele. Munkásságát összefoglaló kötet: *Történeti festő a XX. században – András Tibor*. Szerk.: András Ferenc és Murányi Gábor. Argumentum, Bp., 2017.

Németh Nándor: *Hadtudósító* kiállítás (plakát)